

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrt leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

~ V Ljubljani v sredo 22. junija 1864. ~

Gospodarske stvari.

Brenkanje žita ob času cvetja.

Po iznajdbi gosp. Hooimbrenk-a. *)

„Novice“ so že povedale, da so v Eperney-i na Francozkem preteklo leto po iznajdbi g. Hooimbrenk-a na povelje cesarja Napoleona skušali žito, da bolje rodi, prisiliti s tem, da z volnatimi nalašč napravljenimi motozi cveteče žito na njivi drgajo.

Te volnate motoze po francoski naredbi si je dal narediti tudi prečastiti predsednik kranjske kmet. družbe, gospod Fid. Terpinc, kateri nobene novine ne prezre. Prve tri dni t. m. je dal na svoji grajščini 1 oral rži, 13., 14. in 15. dne t. m. pa 1 oral pšenice v cvetji brenkati ter je pri prvi vleki sam pomagal.

Ob svojem času bo gospod predsednik „Novicam“ povedal izid te skušnje. Pokazalo se bo, je li brenkanje pomagalo veči rodovitnosti ali ne, zakaj skušnja se je prav na enaki njivi naredila, ktera dva orala meri; tudi žito se bode natanko poželo in omlatilo.

Košnja.

Kositi in senó (mrvo) spravljati je zraven žetve nekako najvažnije opravilo vsacega kmetovavca.

Največ je na tem ležeče, da se pravi čas košnje zadene.

Košnja naj se takrat prične, ko je trava večidel že popolnoma ocvetela. Na tistih travnikih, kjer kimeľ raste, pravijo zvedeni kmetovavci, da je takrat pravi čas košnje, kadar začne kimeľ zoreti. Pri tem se mora pa tudi na vreme paziti; če je vreme lepo, ne obotavljaj se s košnjo; ako prideš z odlašanjem v deževno vreme, sam si kriv nadlog, ki jih potem imaš. Se vé pa, da vremena ne more nihče prerokovati, ne mala ne velika pratika, in da brez krivice lastne zaide gospodar večkrat v sitno vreme. Le na tistih travnikih, ki se na leto le enkrat kosé, čakaj s košnjo toliko časa, dokler trava popolnoma ne dozori, da se nekoliko semena po travniku raztrosi, čeravno se tacim travnikom, da se trava bolj na njih zgosti in bolj spešno raste, tako lahko pomore, da senenega drobú potrešeš po njih ali pa prstí, ki se je gnojnice močno napila. Travniki poleg potokov se morajo prvi kositi, da jih prišedša voda ne zalije, in trave ali pa že sená ne posvinja ali ne poplavi.

Senéna košnja se na dobrih travnikih navadno začne sred meseca rožnika, malo pred ali kmali po tem ali tudi še le pred kresom; otava se kosí pa proti koncu vélicege srpana (avgusta), ali pa mesca kimovca, dokler je še lepo vreme; kdor jo pa dalje rasti pustí, jo — kakor prislovica pravi — za pečjo suší. Navadna

razmera teh košinj (senéne in otavine) ene proti drugi je kakor 12 do 7, to je: če nakosiš sená (mrve) 12, nakosiš otave 7 centov.

Trava se mora, kar je moč, tikama zemlje kositi; le varovati se mora, da se rastlinam osrčje prehudo ne poseče. Ni tedaj vsak dober kosec. Kdor povrh seče, manj nakosí, pa je tudi kriv, da otava ne raste tako hitro in se travine koreninice ne zgosté tako, kakor takrat, ko se trava odreže tikama zemlje.

Če se pokošena trava naglo posuší, dobí senó kaj prijeten duh, lepo rumeno-zelenkasto barvo, in tako seno je tečna in redivna klaja. Sušilo je cvet srečne košnje. Da bi le vreme tolikrat ne nagajalo gospodarjem. Kako se suší senó, na večer in ob deževnem vremenu na kopice deva in zopet razmetava in obrača dvakrat na dan, zjutraj in popoldne, to je tako navadno delo, da ni treba govoriti o njem. Le to povemo: ako leži ob dolgem dežji trava mokra v kopicah ali raztrošena po senožeti, dobro je, da jo tudi med dežjem obrneš, da ti ne bode rumena ali marogasta.

Naši kozolci so gospodarjem saj nekoliko zavetje pred sitnim dežjem.

Detelja se za senó kosí, kadar je v najlepšem cvetji, kadar je njiva skoz in skoz rudeča, za otavo pa, kadar jamejo cvetne glavice venéti in rujaveti.

Senó in detelja se morate vselej le suhi spravljati in v senice zmetati, da se ju zaduhli duh in plesnoba ne loti. Če pa tega ni mogoče popolnoma odvrniti, je dobro, da se med bolj vlažne lege nekoliko kuhinske solí potrese, — na 1 cent klaje kakih 7 do 8 lotov. Sol posrka preobilo vlago, in mrvo obvaruje, da se ne uname.

Na Tiroljskem natlačijo senó v velike kopice, kjer se prav trdo vleže. Pravijo, da senó v teh kopicah „dobro zgorí“ (gut abbrennt) in da mu tako ves prijeten duh in vsi redivni deli popolnoma ostanejo. Kar ga za vsakdanjo krmo potrebuje, ga s kopic z nalašč zato napravljenimi nožmi od zgorej na doli režejo.

„Wochenblatt der Land-, Forst- und Hausw.“

Gospodarska skušnja.

* Svinja čedna žival. — 6 svinj enake teže je pital nemšk gospodar 7 tednov. Tri je vsaki dan s krtačo in štriglom čedil, treh pa ne. Čeravno so prve tri manj snele, je vendar vsaka po 30 funtov več vagona memo družih treh. Ali ni dokaz, da prešičem treba snažnosti?

„Meklenb. Annal.“

O goveji kugi.

Na Hrvaškem še ni kuge konec. Po naznanilu kr. namestništva zagrebskega od 13. t. m. je v mestu Križevcu potihnila, pa v zagrebski županiji v Št. Ivanu, v križevski županiji v selu Torčecu se prikazala: v

*) Gospod Terpinc imenuje to delo brenkati po imenu iznajdenika gosp. Hooimbrenka.

Št. Ivanu je zbolelo 4 goved, dvoje jih je poginilo, ostale so pobili, — v Torčecu jih je zbolelo 53, 33 poginilo, 10 ozdravelo, 10 bolnih so končno pobili. V vsem skupaj ste zgubile Hrvaška in Slavonska dosihmal 6034 goved, — bolnih je ostalo (po tem dopisu) še 17.

Slovensko slovstvo.

Vabilo na naročbo „Lade“.

Nemila smrt, ki nam je prerano vzela Zadavrškega (Ivana Vrbana), pretiła je tudi pokopati „Lado“, ki jo je rajni že tiskati dal. Mlad domoljub v Mariboru jo bode smrti otel, ako le nabere še nekoliko naročnikov; nabral jih je že čez 200. Prosil nas je tedaj, naj razglasimo vabilo in rečemo, da obseg beletristične knjige, oblika, tisk in papir: vse je krasno; kinčala jo bode podoba ruske pesnice Elizabete Kulmanove. Velja 80 nov. krajc. Naj brž brž pošlje naročnino, kdor jo želi, naravnost na čitavnico mariborsko ali pa, kdor je blizu v Ljubljani, naj se naroči v čitavnici ljubljanski in denar z imenom svojim izroči strežaju, pa saj do 25. t. m. Vredništvo.

Ozir po domovini.

Železna Kapla in njena okolica na spodnjem Koroškem.

Spisal Ozbalt Dullar, prost kmet v Remšeniku. *)

Ako, dragi popotnik, prideš do Sinče vesi, kjer ima železnica postajo, stopiš na cesto, ktera iz Velkovca drži proti jugu. Če vprašaš ondotne prebivavce, kam ta cesta pelja, odgovorijo ti „tentr v Kaplo“, to je, proti železni Kapli. Če potuješ naprej od Sinče vesi proti Dobrli vesi, imaš na desno in levo ravnine, in tako naprej od Dobrle vesi proti Goselni vesi in od Goselne vesi proti Šitari vesi. Tù pa imaš že na desno in levo male griče, s črnim gojzdom obraščene, in četrte ure od Dobrle vesi proti jugu vidiš v ravnini zrkalu podobno „Jezero“, kaki dve četrti ure dolgo in eno široko, in če storiš še nekoliko stopinj od Šitare vesi, prideš do neke gostilnice „Miklaveč“ po imenu. Tukaj ti svetujem se oddahnuti; dobro ti bode postreženo. Če stopiš zopet na cesto, ktera te je sèm pripeljala, si koj pred mostom, ki drži čez vodo (Belo), ktera priteče od Železne Kaple. Tukaj ti je pogled zaprt. Pred seboj vidiš le visoke gore, ktere držijo od izhoda proti zahodu; dve uri od ondot v izhodu je visoka gora „Peča“ v zahodu pa „Obir“ — slovite zavoljo svinčene rude. Ne bom ti, dragi prijatelj, na drobno popisoval dalje vsake stezice; idi z menoj, da prideva do „Plavža“ g. J. Kompoša, kjer svinčeno rudo spuščajo. Ko čez

*) Mični ta popis nam je gospodar Ozbalt Dullar poslal s tem-le pisemcem: „Da milost najde moj slabi spis, naj vam na kratko povem svoj življenjepis. Rodil sem se leta 1836 pri „Jezeru“. Moji starši niso bili premožni; ni mi bilo mogoče v mladosti šole obiskovati; moje opravilo bilo je čedo pasti; le sam po sebi sem se nekoliko brati naučil; v moji doraslosti mi je bil vojaški stan odločen; le tri leta sem služil; tù mi je bila lepa prilžnost, da sem se pisati naučil; hvala zato! Ne nosim ne visokega cilindra in ne oguljenega fraka, ampak le v kmečki klofeti polje obdelujem; v senci pa živo ljubezen do domovine imam: zatoraj kolikor mi kmečke opravila dopuščajo, jemljem pero v roko. Tako sem tudi ovi sestavek spisal. Večkrat bi „Novicam“, kterim se imam zahvaliti za vse, kar znam, rad kaj pisal; samo nauka sem potreben, ker sem samouk, da ne vem, kako bi pisal. Kar pa vem in znam, to vem po „Novicah“. — „Novice“ so radostne sprejele ta sestavek; tako vesele so ga, da samo to rečejo: Le veliko taci Dularjev, ki marljivo zemljo obdelujejo, pa so verni sinovi matere svoje, in kmali bode bolj! Vred.

most stopiva, se nama dolina stiskati začne, in tako ozka ti je, da je komaj poleg vode za cesto prostora. Tukaj pa enmalo postojiva, da ti pokažem spomina vredne reči starodavnih časov in pa naravske imenitosti. Koj tje čez most se vidi na levo nad cesto vislice, kterih dva zidana stebra še stojita, na desno sred vode na skali, pa majhen stolpič za strelni prah. Ogleduj zdaj na pol razsute trdnjave starodavnih časov, kajti vidi se še dandanašnji na desni, kakih šestdeset sežnjev visoko na skali „Tabor“, ktereга zid ima še kaci deset čevljev višine. Lahko bi ga prav na drobno mero popisal, pa vem, da bi le starinarje to mikalo, večine bravev pa ne. Na levi strani je enmalo manj skalovito, toda zlo strmo, in tù se nahajajo trije tabori: prvi spodnji, kakih 25 sežnjev visoko nad vodó, je okrogel in zló zasut in zaraščen; srednji tik spodnjega napol razvaljen, zasut in obraščen je na štiri vogle; zgornji je kakih 20 sežnjev od srednjega.

Kakor zgodovina in ljudska pravica pripovedujeta, je spodej bil zid od ene do druge strani; na tadanji poti so bile obokane vrata, ktere, podobne sedanjim cerkvenim velikim vratom, so njega dni ob napadih zaperali; zgorej omenjeni zid je dolino zaperal. Ko je leta 1483 Turek v to dolino prihrul, so Kaplanci „Belo“ zaprli; ko se je pa Turčin v to tesnino navalil, so vodo odprli, in z višin po pečinah so skale nad nj sprožili in ga tako zmagali. Oni zid je še do novejših časov stal, na vsaki strani vrat pa en „tabor“; leta 1825, ko so cesarsko cesto tod vravnali, so ta obok z enim tabarom vred podrli, drugoga pa pozneje, ko je bila cesta zopet predelana.

Ko skoz to sotesko prideš, se ti prec pogled razprostrè; kmali zagledaš, v znožji peterih dolin v ravnini prav prijeten trg: to je železna Kapla. Le-ta kraj pa se zato tako imenuje — pripoveduje govorica — ker prvi tukajšnji naselniki bili so rudokopi, ki so rudo v ondotnih gorah kopali in od knapov temu kraju dali ime „kapla“. Da pa se Železna imenuje, ste zopet dve govorici: ena trdi, da so tadanji rudokopi sprva železno rudo kopali (sedaj le svinčeno kopljejo), druga pa pravi tako: Ko so Turka tukaj popolnoma potolkli, je z železnim pismom obljubo potrdil, da le-sem ga ne bode več. To poslednje za bolj verjetno trdijo. Kje se pa ovo „železno“ pismo nahaja, jez ne vem, če učeni gospodje ne vejo več.

(Dalje prihodnjič.)

Drobtinčica o pisavi lastnih imen.

Od Save 9. junija. V. — Nedavno je prosil g. kaplan Matevž Brečko za neko faro, in se je v molbenici podpisal „Matthäus Brečko“, kakor se res tudi njegovo ime glasi. Neki gospod pa je v imenu črki **B** in č izbrisal in namesti **B** postavil **W**, namesti č pa **tsch**, in pridjal opazko: „Vide Taufschein.“ — Ker se nekteri ljudje tako radi na Taufbuche in Taufscheine opérajó, bi pač radi znali: zakaj se tisti gospodje, kteri prepovedujejo lastne imena s slovenskim pravopisom pisati, dosledno ne držijo Taufbuchov? Rajni škof Anton Slomšek so v krstnih bukvah ponklanske fare zapisani: Anton Slamfheg, in vendar niso se nikdar podpisali Slamfheg, ampak Slomfhek, Slomschek, Slomfhef in Slomšek. Sedanjí svitli škof so v krstnih bukvah svoje rojstne fare zapisani: Jakob Stepifhnig z bohoričico, — v šematizmu, ko so še bili klerik, stojí Stepifhnif, sedaj pa se podpisujejo: Stepifhnegg, Stepischnegg.

In tako bi mógli navesti še mnogo družih skušinj, ktere nam pričajo, da ne gré, se pozivljati na krstne bukve, kakor da bi one bile „regula sine exceptione.“